

Világítótornyok az éjszakában: információkeresés az Interneten

Pierre-Marie Belbenoit-Avich

Az Internet fejlődése megállíthatatlanul burjánzik. Megállíthatatlanul szaporodnak azok az elképzelések is, amelyek a hálózaton nyerhető információ hasznáról szólnak. A CD-ROM megjelenése a célzott keresés csodaszerét jelentette, és most itt van az Internet a nem kielégítő információ orvoslására.

Az oldalak sokfélesége

Az Internetet szokás információs sztrádának is hívni, azonban nem egy egy vagy két irányba futó útról van szó, hanem egy szerteágazó pókhálóról. Az Internet alapproblémája az oldalak (site-ok) sokfélesége. A jelenleg is gyorsan gyarapodó kereskedelmi oldalak száma már 1995-ben úgy becsülték, hogy meghaladta a 6 200 000-et.

A budapesti Francia Intézet (Institut Francais de Hongrie) és a Goethe Intézet (Goethe Institut) 1997 őszén könyvtáros találkozót rendez az információs társadalommal kapcsolatos kihívásokról. Az alábbi összeállítással a franciaországi könyvtári gyakorlat néhány szeletét szeretnénk bemutatni olvasóinknak, a németországi példákat a társalapokban találják. (A szerk.)

Pierre-Marie Belbenoit-Avich *Des phares dans le nuit: la recherche documentaire sur Internet*. (Bulletin des Bibliothèques de France, T.41. no.4. 1996. pp.52-55.) c. írását Halasiné Wittinghoff Judit tömörítette.

Hogyan értesülünk róluk? Hogyan ismerjük fel őket? Miképpen értékeljük ezeket?

Mérhetetlen mennyiségű információról van szó, és úgy becsülik, hogy egy oldal átlagos élettartalma mindössze 6 hónap.

Nemcsak az oldalak sokszínűsége csábító az Interneten, hanem a különböző információk elérési útjai is. Ott vannak először is a hírcsoportok, levelező csoportok. 1996-ban 12 000-re becsülték a számukat. Említést kell tenni a WAIS-ről (World Area Information Server), mely fénykorát 1993-ban élte, azonban mára már elavultnak számít. Akkoriban keletkezett a University of Minnesota által kifejlesztett Gopher is. Menüvezérlésű felépítésének kezelése kicsit nehézkes és kényelmetlen. Egy web oldal létrehozása nem túl nehéz feladat. Vállalatok, adatbázisok kínálnak tömegtelen információt a hálózaton, gyakran eleinte ingyenesen, majd hamarosan térítés ellenében.

Az oldalak értékelése

Az oldalak vizsgálatában gondot jelent, hogy szűk 3 hónap alatt a számuk megduplázódik, és mivel állandó változásban vannak, módosul a címük és tartalmuk. Emiatt állandóan figyelni kell a bennünket érdeklő oldalakat annak érdekében, hogy naprakészek legyünk. A hálózaton elérhető információ értéke különböző. Általában célzott válogatással jutunk el a megfelelő eredményhez. Az intelligens kereső rendszerek a dokumentu-

mok teljes terjedelmét vizsgálják. A felhasználókat a keresés eredménye érdekli. A könyvtárosok és tájékoztatók feladata, hogy az információhoz vezető utat felkutassák, eligazítást nyújtsanak a labirintusban.

Kereső rendszerek

A kereső rendszerek megjelenése az Interneten 1995-re tehető. Működésük kétféleképpen történik: A Yahoo esetében az indexelés alapja egy tömör leírás az illető oldalról. A másik technika például a Webcrawler, Lycos, Infoseek, Altavista esetében a kulcsszavas keresés. Az indexelést végző személyeknek köszönhetően nemcsak az új oldalakat nézik át, hanem a régebbieket is megvizsgálják, hátha megváltozott a tartalmuk. Az Electronic Information Engineering (EIE) esetében mintegy fél tucat ember munkáját jelenti a web oldalak folyamatos vizsgálata.

A kereső rendszerek minőségi kontrollt is betöltenek, abban az értelemben, hogy mennyire elérhető, illetve felismerhető egy oldal. A szolgáltatás egy virtuális olvasóterem, amely ingyenes, és az olvasók számára szótárakat, tájékoztató kiadványokat, tezauruszokat bocsát rendelkezésre. Az EIE analízis nemcsak az ingyenes, hanem a térítéses információforrásokra is kiterjed.

A Lycos 1995 decemberében 30 indexelőt foglalkoztatott, ezzel szemben az Infoseek az átvizsgálást és a szolgáltatást automatizálta.

Egyes keresőgépek használata ingyenes, míg mások pénzért szolgáltatnak. Az ár attól is függhet, hogy magánemberként vagy intézményként veszi valaki igénybe a szolgáltatást. Más keresők a fizetett hirdetőket részesítik előnyben, mint például a Webcrawler.

A legjobb kereső rendszerek

- ♦ *Infoseek* – mintegy 100 ezer* különböző oldalt kezel. Csúcsidőben 500 keresést

* A cikk megjelenési időpontja: 1996. április (a ford.)

végez percenként, melynek többsége kevesebb, mint 1 percet vesz igénybe. 1995 végétől az információforrások bővülését jelentette a hírcsoportok, FTP oldalak, Gopher és az ismert listacímek bevonása a vizsgálódásba. Keresni lehet téma, tárgykör és szó alapján. A szolgáltatásnak mérsékelt áron van kereskedelmi változata is.

- ♦ *Folio Retriever* – nem egy indexelő kínálatával találkozunk. Az érdeklődési körnek megfelelően renndezi az információt. A gép megvizsgálja és kiválogatja a legjobb oldalakat.
- ♦ *StarWeb* – a Los Angeles-i székhelyű Cuadra cég hozta létre. A program bármilyen web oldalt összekapcsol a Star kereső motorjával. Szövegen alapuló visszakeresést tesz lehetővé.
- ♦ *World Trade Centre State* – nem csupán kereskedelmi információkat tartalmaz, hanem állami publikációkat, híreket és szolgáltatásokat, sőt orvosi információkat is.
- ♦ *Electronic Library* – 150 folyóiratcímet néz át, több ezer könyv és több mint 20 ezer fénykép az információbázisa. A szolgáltatásért fizetni kell.
- ♦ *Altavista* – 1996 januárjában indult. A Boole-algebra kifejezéseit használja, mód van a keresés szűkítésére is. Keresni lehet: szóra, kifejezésre, címre, URL-re és szerverre.
- ♦ *Yahoo* – nincs még egy olyan népszerű oldal, mint az 1994-ben indított Yahoo. 1995 végén a leglátogatottabb kereső volt. Lehetőséget ad a teljes szövegben való keresésre.
- ♦ *OCLC* – a Netfirst nevű szolgáltatása feldolgozza az Internet forrásokat és indexeli a web lapokat, a Usenet hírcsoportokat, az FTP oldalakat, az elektronikus folyóiratokat, a könyvtári katalógusokat. Dewey-féle osztályozást alkalmaznak az információ rendszerezéséhez. Az összetétele miatt nagy jövőt jósolnak még a Netfirst-nek. Ez a szolgáltatás CD-ROM formában is hozzáférhető.

Kereső rendszerek

Az indexelt kereső rendszerek között találunk olyanokat, amelyek megjelennek CD-ROM formában, mielőtt az Internetre kerülnének. Ilyen például az 1995 végén létre hozott Verity, amely az alábbi 3 indexelő eszközt foglalja magában:

- távoli web-hely keresését szolgáló, mely HTML szövegek indexelését teszi lehetővé,
- file indexelő, mely teaurusz felépítésű indexet állít össze,
- egy továbbfejlesztett indexelő rendszer, mely egy optimalizált CD-ROM és Acrobat PDF és SGML file-ok indexelését támogatja.

Információkeresés nemcsak indexelő gépekkel lehetséges, jó részük a kereskedelmi szolgáltatások alatt is kínál hagyományos bibliográfiákat

az Interneten. Az Infotrieve hozzáférést tesz lehetővé a Medline-hoz, nemrégiben a Dialog is hasonló lépést tett a Sciencebase-zel kapcsolatban.

A világítótornyok és a könyvtárak

Hogyan hatnak a tájékoztatás „világítótornyai” a könyvtárakra?

A gépi indexelők az ismeretek tárházának minden területét érintik. A könyvtárosok pedig közvetítenek az információ és a felhasználó között. Tanácsadó, tájékoztató szerepet töltenek be, mely lehetővé teszi a felhasználóknak és a könyvtárosoknak az új források minél hatékonyabb közös kiaknázását.

A szerző *La médiathèque questionnée* (Bulletin des Bibliothèques de France, T.39. no.2. 1994. pp.8-12.) c. tanulmányát Halasiné Wittinghoff Judit foglalta össze.

Médiatárak

Anne-Marie Bertrand

Eric Rohmer utolsó filmjének címe: „*A fa, a polgármester és a médiatár*” (1993) egy új szó – a médiatár – bevonulását jelzi a köztudatba.

A szó eredete

Franciaországban a 70-es évek elejére tehető a „médiatár” kifejezés megjelenése. 1977-ben *Michel Bouvy* és társai a „Könyvtárfejlesztési

Társaság”-ot „Nyilvános Médiatárak Társaságá”-vá nevezték át. Ugyanebben az évben Metz város képviselőtestülete úgy döntött, hogy a helyi városi könyvtárat médiatárnak fogják hívni. Azóta számos újonnan nyílt gyűjtemény már ezen a néven szerepel.

Az új elnevezés elfogadása nem volt általános, azonban a más módon megfogalmazott, hosszú és körülményes kifejezések nem jelentettek konkurenciát a médiatár szóval szemben.

Mit jelent ez a vita az elnevezés körül? Talán azt, hogy a 70-es években a könyvtárak a változtatás szükségét érezték mind a megjelenésükben, mind a nevükben. Vagy csak azt, hogy a végbemenő változást tekintve az elnevezésnek szerényebb jelentőséget szentelnek? Ezt a feltevést támasztja alá *Raymond Jean* véleménye. Szerinte különösen fontos megjegyezni, hogy a könyvtárak – nem kis büszkeséggel – szélesítik kulturális tevékenységük körét és veszik fel a

médiatár nevet, ahol a média terminust árnyalatos gyanú övezi. A média mindent meghódít, felforgat és zűrzavart okoz. De a médiatárban mégis megtalálják a szerepüket, az igazi küldetésüket, amely nem más, mint az információközvetítés és kommunikáció az emberek között.

Vajon nem fellengzős-e a könyvtárakat médiatáraknak hívni?

A fogalom

A médiatár fogalmának bevezetését az újszerű dokumentumok megjelenési formája alapján javasolták. A könyvtárak a társadalom életében fontos szerepet töltenek be. Kor, iskolai végzettség, kulturális vagy gazdasági helyzetre való tekintet nélkül közvetítenek információt, kultúrát, segítséget a továbbképzéshez. A kezdeményezés célja az volt, hogy megismertessék a könyvtárhasználókkal az új, ismeretlen technikákat, mi több, vonzóvá tegyék azokat. A jövőben a könyvtáraknak nem csak a megőrzés a feladatuk, hanem sokkal inkább a közszolgálat, törődés az olvasóval.

A megvalósítás

Mi is ma a médiatár? *Anna-Marie Delaune* a fejlődés három szakaszát vázolja fel.

- Közművelődési könyvtárak (múzeumok, archívumok): céljuk a megőrzés, elkülönülő olvasóterrel, kölcsönzőhellyel, raktárral.
- Multifunkcionális könyvtárak: a lakosság széles körének nyújtanak szabadidős programokat. Megváltozik az elrendezés: felnőtt-, illetve gyermekrészleg, lemez-, videótár.
- Médiatár. A hagyományos könyvtári funkciók mellett az új technikák is feltűnnek. Széles körű információszolgáltatást nyújtanak az új lehetőségek kiaknázásával.

Sajnos, eddig kevés dokumentáció jelent meg a megvalósítás tapasztalatairól, az új szolgáltatásokhoz kapcsolódó igényekről, a kölcsönös együttműködés lehetőségeiről, a különböző részlegek kialakításának indítékairól és a fogadtatásukról.

Vajon a médiatárak különleges információhordozói, a nagyközönség számára is a valóságot jelentik vagy csupán a könyvtárosok számára elérhetők?

Hatásai

Minél több látogató becsalogatása érdekében, különböző eszközöket alkalmaznak a médiatárak. Nézzünk meg ezek közül hármát és ezek hatásait.

A korszerűsítési törekvések

A dokumentumok átalakulása, melyet a különböző hangzó és mozgó médiák megjelenése okoz, megragadandó történelmi lehetőség. Ennek az új szolgáltatásnak természetesen van költsége, mely sok mindentől függ és ezt meg kell téríteni, illetve vissza kell forgatni a beruházásba. Mit jelent ez? Módszeresen építeni kell a multimédiás technikákat. A felhasználók és a médiatár között megfelelő kapcsolatot kell kialakítani. Ennek egyik eszköze a jó marketing politika, melynek segítségével könnyebbé tehetjük a gyarapítás kérdését. Megfelelő díjszabást kell kialakítani. Legyen mérsékelt, de szimbolizálja a nyújtott szolgáltatást – egyesek szerint az ingyenes szolgáltatás értéktelenségre utalhat.

A gyűjtemény

A látogatók csábításának következő módszere maga a gyűjtemény. A médiatár természetéből fakadóan gazdag választékot kínál. A jól

összeállított gyűjtemény is azonban még további kérdéseket vet fel:

- Az állomány minősítésének problémája, vagyis tartós megőrzésre szánják vagy nem, elkülönített állomány vagy nem stb.
- A dokumentumtípusok kezelése. A különböző információhordozóknak egyenlő esélyt kell biztosítani, azonban a könyvtárosok is, úgy tűnik, különbséget tesznek fontosságuk megítélésében. Vajon nem azt a kérdést kell-e feltennünk, hogy a könyvtárak küldetését tekintve indokolt-e egyáltalán ezeknek a dokumentumoknak beszerzése?

A látogatottság

A médiatár látogatottsága a siker legjobb fokmérője. Mivel a gyűjtemény szabadon hozzáférhető, sőt a helyi felhasználókat kölcsönzésre bátorítja, nem fog elmaradni az eredmény sem. Új feladat elé állítja könyvtárosokat is, új terek kialakítására ösztönzi őket, ahol az irodalom funkcionálisan csoportosítható és megbeszélhető, olyan terekre, ahol gyakorolható a „közös szellemiség”.

De valóság ez az újjászületés? Nemcsak nosztalgia, vagy tán utópia?

Az idő

A könyvtár-médiatár komoly sikert könyvelhet el, mivel megfelel a közönség növekvő információs igényének. Alakíthatósága, rugalmassága kedvező fogadtatásra talált egy olyan időszakban, amikor változóban van a korábbi évtizedek művelt ember modellje. Nyitott és vonzó helyei összhangban vannak napjaink kulturális szokásaival. Gondot okozhat azonban, hogy a felhasználók elvárásai könnyen szembekerülhetnek a könyvtárosok törekvéseivel. Miért? Mivel a könyvtárak nem kereskedelmi vállalkozások, nem rendelhetők alá a piac követelményeinek. Feladatuk a múlt örökségének megőrzése a jövő számára. Előjoga a lassúság. Az olvasmány iránti igény kielégítése nem csupán a könyv kézbeadása, hanem egy folyamat – például a fiatalabb generáció olvasási szokásainak kialakítása –, kapcsolat, közvetítés, mely mind időigényes.

Természetesen mindenki más-más kérdést tesz fel magának a témával kapcsolatban. Talán a könyvtárosok számára a legnehezebb kérdés az állományvédelem kérdése.

Helyesbítés

Pogány György: *A magyar könyvtári szakajtó vázlatos története 2. rész c. cikkben* – amely a Könyvtári Figyelő 1997. évi 1. számában jelent meg – az utolsó előtti bekezdést záró mondat szerkesztőségi megjegyzés, amely a következőképpen hangzik:

„(A Könyvtári Levelezőlapnak 1996-ban öt száma jelent meg. Szerkesztője, Geró Gyula 1996 novemberében lemondott. 1997-től Fülöp Ágnes szerkeszti a folyóiratot.)”